

Головний закон сім'ї військовослужбовця, враховуючи із специфіку її функціонування: всі піклуються про кожного члена сім'ї, а кожний член сім'ї, відповідно до своїх можливостей, піклується про всю сім'ю. Дитина повинна твердо засвоїти цей закон. Виховання дитини в сім'ї військовослужбовця є гідним, безперервним надбанням нею в процесі життя в сім'ї корисного, цінного життєвого досвіду. Головний засіб виховання дитини — це приклад батьків, їх поведінка та діяльність. Слова мають бути лише допоміжним засобом [7, 17].

Дуже важливо створити в сім'ї спокійний, доброзичливий клімат, коли ніхто ні на кого не кричить, а помилки і провини обговорюються без сварки та істерики. Психічний розвиток дитини, формування її особистості великою мірою залежить від стилю сімейного виховання. Нормальний стиль — демократичний, коли дитині надається певна самостійність, до неї відносяться з теплотою і повагою. Звичайно, необхідний деякий контроль за поведінкою і навчанням дитини з метою надання їй допомоги у важких ситуаціях. Однак потрібно сприяти розвитку самоконтролю, самоаналізу та саморегуляції діяльності і поведінки.

Ефективність реалізації функцій сім'ї у процесі соціалізації дитини та її вихованні залежить багато в чому від того, чи вдалося батькам реалізувати їх на основі дотримання принципів соціалізації, та основних її завдань [9, 48].

Таким чином, сім'я — це найважливіший інститут соціалізації дитини. Вона є персональним середовищем життя і розвитку індивіда. Сім'я відіграє велику роль у процесі соціального розвитку дитини, забезпечує її фізичний та емоційний розвиток, впливає на формування психології статі [5, 81]. Успіхи соціалізації дитини у сім'ї військовослужбовця залежать від уміння батьків будувати стосунки з дитиною на основі любові та логіки, від дотримання основних принципів виховання, від прагнення зрозуміти одне одного. Головним засобом виховання дитини є приклад батьків, їх поведінка і діяльність. Найважливішою умовою ефективності процесу соціалізації особистості є інтеграція сил усіх соціальних інститутів. У зв'язку із цим зростає значення роботи соціального педагога як посередника між сім'єю та іншими інститутами соціалізації дитини [1, 161].

Наше дослідження, безперечно, не вичерпує усіх питань розглянутої проблеми. В подальшому, на нашу думку, доцільним є вивчення проблеми соціальної взаємодії різних поколінь у сім'ї військовослужбовців, визначення особливостей функціонування сімей, членами яких є жінки-військовослужбовці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архипова С. П., Майборода Г. Я., Соціальна педагогіка: Навчально-методичний посібник. — Черкаси-Ужгород: “Мистецька лінія”; 2002. — 268 с.
2. Бочарова В. Г., Гуров В. П., Селюкова Л. Я. Социализация личности: социальный педагог, семья и школа. — Ставрополь, 1993. — 209 с.
3. Витек К. Л. Проблемы супружеского благополучия / Пер. с чеш. / Под ред. М. С. Мацковского — М.: Прогресс. 1988. — 144 с.
4. Джайнотт Х. Дж. Родители и дети — М.: Знание, 1986. — 348 с.
5. Ейдмиллер Е. Г., Юстицкий В. В. Семейная психотерапия. — Л.: Мед. книга, 1990. — 304 с.
6. Мудрик А. В. Соціальна педагогіка: Навч. Посібник, для студентів пед. вузів/ Ред. А. В. Сластьоніна. — К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. — 192 с.
7. Заостровцев А. П. Социология семьи // Социально-политический журнал. — 1993. — № 9–10. — 36 с.
8. Ігнатенко П. Р., Поплужний В. Л. Виховання громадянина. — К.: Видавничий центр “Академія”, 1997. — 195 с.
9. Куликова Т.А. Семейная педагогика и домашнее воспитание. — М.: Наука, 1999. — 254 с.

Ірина ЛЕВАНДОВСЬКА

СУСПІЛЬНО КОРИСНА І БЛАГОДІЙНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДІЖНИХ ОБ'ЄДНАНЬ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано проблему впливу суспільно корисної і благодійницької діяльності, яку здійснювали члени молодіжних об'єднань періоду 20–30-х років ХХ століття, на процес їхньої соціалізації. На основі архівних матеріалів, періодичної преси, інших джерел розкрито вплив молодіжних

об'єднань зазначеного періоду на процес формування особистості, представлена характеристика соціально-педагогічної діяльності спілок молоді.

Сьогодні в Україні функціонують сотні молодіжних об'єднань, які діють на всеукраїнському, регіональному й обласному рівнях. Проведене нами дослідження дає підстави вважати, що діяльність частини з них можна охарактеризувати як суспільно корисну і благодійницьку.

Реалії сьогодення вимагають від активу спілок молоді постановки і розв'язання нових соціально-педагогічних завдань, пошуку нових, більш ефективних форм і методів впливу на членів молодіжних об'єднань. На порядок денний поставлено питання необхідності удосконалення діяльності як самих молодіжних організацій, так і форм їхньої взаємодії з соціальним середовищем. Тому особливо актуальною постає проблема комплексного соціально-педагогічного осмислення сутності соціальної і виховної діяльності молодіжних об'єднань, їхнього місця і ролі у процесі соціалізації молодого покоління. Актуалізується і проблема вивчення ефективності педагогічного впливу спілок молоді як на своїх членів, так і на неспілкувану молодь.

На нашу думку, молодіжне об'єднання виступає як комплекс виховних форм, методів і засобів соціально-педагогічного впливу об'єднання на своїх членів. Зазначений комплекс функціонує у певних соціально-педагогічних умовах і породжує систему соціалізуючих впливів. Дослідження діяльності сучасного молодіжного об'єднання дає підстави трактувати її як складну багаторівневу систему; ієрархію органічно взаємопов'язаних і взаємозалежних функціональних підсистем; виділити основні тенденції і особливості використання форм, методів і засобів соціалізуючого впливу.

Інтелектуальне багатство молодіжної організації великою мірою визначається тим, наскільки багатогранна і змістовна її інтелектуально-трудова діяльність, наскільки тісно пов'язані трудові і благодійницькі акції із загальною життєдіяльністю членів молодіжного об'єднання, із системою соціалізуючого впливу на своїх членів.

У ході дослідження було отримано певні результати, аналіз яких дає підстави стверджувати, що трудова діяльність, професійне самовизначення, суспільно корисна праця і благодійницька діяльність тісно взаємопов'язані, адже саме в процесі їхньої реалізації члени молодіжних об'єднань набувають досвіду моральної поведінки.

Психолого-педагогічні дослідження проблеми формування моральних переконань дають підстави стверджувати, що моральні знання, які вносять у життя членів молодіжних об'єднань їхня соціально-педагогічна діяльність, трансформуються у внутрішнє переконання лише тоді, коли виробляється потреба-звичка здійснювати суспільно корисні і благодійницькі акції та заходи.

Вивчаючи й аналізуючи зміст, форми і методи соціальної, трудової і професійноосвітньої діяльності членів сучасних молодіжних організацій, ми дійшли висновку, що у їхній діяльності виразно простежуються принцип наступності, який проявляється у наслідуванні історико-педагогічного досвіду молодіжних товариств 20–30-х рр. ХХ ст., що діяли на західноукраїнських землях. **Мета статті** полягає у визначенні й обґрунтуванні основних підходів до розгляду проблеми впливу діяльності молодіжних об'єднань на процес соціалізації особистості, в аналізі основних форм і методів діяльності молодіжних товариств зазначеного періоду, а також у простеженні використання цього досвіду в діяльності сучасних спілок молоді.

Одним із таких товариств була скаутська організація Пласт. Фундаментальне значення для становлення і розвитку соціально-педагогічних засад діяльності спілки мала праця одного із засновників Пласту О. Тисовського “Життя в Пласті”. За своїм змістом і цілісністю викладених у ній теоретичних і практичних положень ця праця стала першою в українській педагогіці, де була детально опрацьована і викладена система соціалізації молоді у діяльності молодіжного об'єднання. Соціально-педагогічна вартість висвітлених у ній поглядів і положень полягає в тому, що їхнє глибоке теоретичне осмислення було перевірене практикою реальної діяльності членів Пласту.

Програмні настанови і соціально-педагогічні засади Пласту побудовані на християнському світогляді та підготовці молоді до самостійного трудового життя. Не менше

значення в діяльності спілки мала і суспільно корисна та благодійницька робота її членів. Базувалась вона на другому головному обов'язку пластуна, який зобов'язував допомагати іншим. У цьому обов'язку проявлялася основна суть ставлення пластунів до навколишнього оточення: альтруїзм, що ставав гаслом кожного дня, оголошував війну егоїзмові в ім'я наближення світу до кращого завтра. Цей обов'язок передбачав не тільки практичну, але й духовну допомогу всім, хто її потребує. “Три добрих діл на день, — писав О.Тисовський, — дають 1095 добрих діл, сповнених одним членом Пласту в однім році” [11, 272].

Вивчення архівної бази дає підстави стверджувати, що досліджувана форма роботи набула у діяльності спілки значних масштабів. Так, пластуни львівського куреня протягом грудня-січня 1920-1921 рр. носили обіди політв'язням львівських тюрем, влаштовували для дітей-сиріт та дітей-інвалідів благодійні вечори на день святого Миколая, Новорічні ялинки, ходили з колядками і щедрівками на Різдво, а отримані пожертвування витрачали на матеріальну допомогу дітям-сиротам, дітям-інвалідам та дітям із бідних сімей [11, 276].

Пік соціально-педагогічної діяльності членів Пласту припадав на час канікул. У 1921-1922 рр. перед початком літніх канікул провід Пласту видав розпорядження такого змісту: “Набирати якнайбільше суспільно корисної роботи для себе, бути пічним своєму оточенню, створити спеціальні пластові гуртки для опіки над дітьми-сиротами, дітьми-інвалідами, дітьми з бідних родин та немічними людьми похилого віку, а також прочитати для селян не менше трьох українських книжок, зробити протягом літа не менше 10 добрих справ” [6, 11].

Із метою посилення цієї роботи, починаючи з 1925 р., керівництво Пласту розпочинає створювати спеціальні гуртки суспільно корисного і благодійного спрямування. Вони не лише надавали конкретну допомогу людям похилого віку і немічним по селах, а й проводили значну культурно-освітню роботу.

Помітною суспільно корисною акцією молоді Галичини став рух за впорядкування і догляд могил українських січових стрільців. Першими були приведені в порядок могили стрільців на горі Маківці. З цього часу гора стала місцем паломництва не лише для пластунів, але й для членів інших молодіжних товариств.

Не можна не відзначити і соціально-педагогічну діяльність українських церковних молодіжних товариств. У м. Самборі, наприклад, у 1922 р. було створено Товариство Пречистої Діви Марії для молодих дівчат-робітниць. Воно ставило за мету давати притулок тим, хто працює або безробітним дівчатам, надавати останню матеріальну допомогу, медично опікувати молодих робітниць. Тобто за сутністю своєї діяльності воно стало товариством волонтерів. “Парафіяльний священик був для них провідником і вчителем. Дівчат навчали дбати не лише про себе, а й про хворих дітей, дітей-інвалідів та дітей з бідних сімей та сирітських будинків” [1, 3].

Найбільш чисельними та організаційно визначеними серед церковних молодіжних товариств були Марійські Дружини і Католицька Акція Української Молоді (КАУМ “Орли”). Вони активно займалися суспільно корисною і благодійницькою діяльністю. Так, Марійська Дружина у Львові заснувала окреме молодіжне товариство для допомоги молодим домашнім робітницям, а також постійно чинний літній табір праці й відпочинку для дітей з бідних сімей [1, 5]. КАУМ “Орли” створювали такі ж табори. “Цього року (1938 — І.Л.) відбулося вже чотири табори “Орлів”. Вони дали велику моральну користь для виховання” [12, 114].

Заслуговує на увагу й запозичення сучасними молодіжними об'єднаннями досвіду роботи такої спілки молоді, як Волинський Союз Сільської Молоді (ВССМ). Зокрема, соціально-педагогічна позиція Центрального проводу спілки полягала в такому: “Нехай кожний Гурток постарасться змінити обличчя села, заопікується сільською дорогою, обсадить її та сільські майдани деревами, постарасться допомогти зорати стернища чи викопати картоплю стареньким чи інвалідам. Нехай Гурток улаштує виставу, з чого дохід пішов би на допомогу найбіднішим. Ми повинні розвивати у своїх душах братерську злагоду, доброзичливість і співпрацю” [4, 5-6].

Ознайомлення з матеріалами, надрукованими в часописі ВССМ “МОЛОДЕ СЕЛО / MLODA WIES”, дає підстави стверджувати, що волонтерська і суспільно корисна діяльність перебували в числі пріоритетних зазначеної спілки. “З початком весни члени нашого Гуртка упорядкували цвинтар коло церкви, насадили деревце, впорядкували і кілька хатин людей

похилого віку, які вже не можуть дати собі лад. Яка ж то є втіха для душі робити стареньким людям добро” [5, 12].

“У нас при Гуртку з’явилася секція Милосердя. Її завдання ми бачимо в тому, щоб допомагати тяжко хворим, немічним, стареньким. Так, спільними зусиллями всього Гуртка ми відремонтували хатину родини стареньких Шипінських, а заодно впорядкували і їхнє подвір’я. Вони нам дякували зі слізьми в очах. Думаємо, що приклад роботи нашої секції Милосердя послужить для всіх, щоб і в інших Гуртках Сільської Молоді творити такі ж секції і сіяти межі людей добро, злагоду і щастя” [5, 13].

Дослідження діяльності сучасних молодіжних об’єднань дає підстави дійти висновку, що певна частина з них сприйняла ідею необхідності суспільно корисної і благодійницької роботи, творчо використовує досвід соціально-педагогічної діяльності молодіжних товариств 20-30-х років.

До молодіжних організацій початку ХХІ ст., в роботі яких зазначені напрями соціальної і виховної діяльності, необхідно віднести Асоціацію Гайдів України, Благодійний Фонд підтримки робітничої і сільської молоді України, Всеукраїнське благодійне громадське об’єднання Дитячий Фонд України (ДФУ), Ліберальне молодіжне об’єднання (ЛіМО), Міжнародну Молодіжну Лігу, Пласт, Український фонд міжнародного співробітництва “Лідер” та інші. Крім перерахованих молодіжних організацій, які діють на всеукраїнському рівні, в областях функціонують десятки молодіжних об’єднань такого ж спрямування.

В останні роки в Україні значна увага приділяється розгортанню соціальної роботи. При цьому неухильно зростає роль громадських об’єднань і волонтерської діяльності. Все більш активну роль у цій роботі починають відігравати молодіжні об’єднання. При підтримці соціальних служб вони активно реалізують власні соціальні програми, створюють недержавні соціальні служби. Так, зокрема, благодійницькі ідеї лягли в основу великої соціальної програми, яку реалізує Асоціація Гайдів України. Саме таким є інноваційний для України соціальний проект “Народись жінкою: виклик життю”, яким передбачалося створення сервісних центрів для неповнолітніх та молодих одиноких мам у чотирьох регіонах України. Проект підтримали органи місцевого самоврядування, Міністерство у справах сім’ї, дітей та спорту. За змістом і за принципами реалізації його можна оцінювати як нову сторінку в соціально-педагогічній діяльності молодіжного об’єднання. Благодійний Фонд підтримки робітничої та селянської молоді України було створено у 1993 р. з метою фінансового, організаційного та матеріально-технічного забезпечення благодійницьких, культурологічних, освітніх і науково-дослідних молодіжних програм, підтримки молодих сімей, надання фінансової та іншої допомоги молодим людям, що стали інвалідами внаслідок нещасних випадків на виробництві, технічних та екологічних катастроф тощо.

За час свого існування Фонд здійснив ряд соціально значущих для молоді програм: ним було проведено лікування дітей-чорнобильців на Кубі, влітку 2004 р. направлено на оздоровлення у Словаччину групу дітей, що постраждала внаслідок аварії на ЧАЕС, створено сотні постійних і тимчасових робочих місць для студентів та учнів-старшокласників, організовано фінансування ряду поїздок на змагання за кордон молодих перспективних спортсменів, регулярно проводиться оздоровлення молоді, яка працює в м. Києві в літній період та вихідні дні [7, 48].

На особливу увагу суспільства можуть сподіватися ті молодіжні об’єднання, які задіяні у сфері боротьби з негативними явищами в молодіжному середовищі. Одним із таких об’єднань є всеукраїнська молодіжна організація “Молодь проти злочинності і наркоманії” (МПЗН).

Мета діяльності цієї організації — антинаркогенне виховання, сприяння попередженню злочинності серед неповнолітніх, робота з ВІЛ-інфікованими, хворими на СНІД та з наркотично залежною молоддю [9].

Для реалізації поставленої мети МПЗН: створює спеціалізовані консультаційні служби, центри для психосоціальної реабілітації і ресоціалізації молодих наркоманів, ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД; розробляє і впроваджує в практику нові комплексні моделі надання амбулаторної напівстаціонарної (денний стаціонар) допомоги наркозалежній і ВІЛ-інфікованій молоді та дітям; проводить заходи для підлітків і молоді, спрямовані на профілактику залежностей (наркотичної, алкогольної, тютюнової), ВІЛ/СНІД.

Серед семінарів, які регулярно проводить МПЗН, варто відзначити Всеукраїнський семінар-нараду “Шляхи ефективної протинаркогогенної протиалкогольної профілактики серед молоді, що проходив у м. Трускавці в квітні 2001 року. Його мета — налагодження конструктивного діалогу між службами медичної допомоги та установами, що надають немедичну допомогу наркозалежним та молодим людям “груп ризику”.

З проблем ресоціалізації наркозалежної молоді МПЗН співпрацює з такими організаціями, як: всеукраїнська наркологічна асоціація, міжнародна організація “Лікарі без кордонів”, Український центр профілактики і боротьби зі СНІД, Асоціацією психологів України [3].

Серед реалізованих зазначеними об’єднаннями проектів варто відзначити такі:

- 1) розробку та апробацію на практиці “Програми ресоціалізації наркозалежної молоді”;
- 2) відкриття “Центру ресоціалізації наркозалежної молоді”;
- 3) апробацію на практиці моделі соціального супроводу для наркозалежних, які перебувають в стані довготривалої ремісії;
- 4) створення протягом 2002-2004 років 4-х філій “Центру ресоціалізації наркозалежної молоді” в містах Одесі, Харкові, Дніпропетровську і Львові.

Об’єднання “Молодь проти злочинності і наркоманії” бере активну участь у реалізації проекту “ВІЛ/СНІД і наркозалежність у молодіжному середовищі: Обмін досвідом між Україною і Великою Британією”. Мета проекту — підготовка членів МПЗН до реалізації в українських умовах моделей роботи з наркозалежною молоддю, які використовуються у Великій Британії; створення на базі “Центру ресоціалізації наркозалежної молоді” відділу освіти й навчання з метою підготовки спеціалістів у галузі охорони здоров’я та соціального захисту з різних областей України для роботи з наркозалежними; поширення знань про основні моделі роботи з наркозалежною та ВІЛ-інфікованою молоддю у Великій Британії шляхом надання інформації всім зацікавленим спеціалістам; видання щоквартального спеціалізованого бюлетеня для українських спеціалістів [3].

Проте переважна більшість молодіжних об’єднань зазначеного спрямування діють на рівні областей. Одним з таких об’єднань є Севастопольський молодіжний Центр “Волонтер” (далі Центр, м. Севастополь АР Крим).

Для діяльності цієї організації характерним є об’єднання і координація зусиль членів Центру у справі сприяння розвитку волонтерського руху і захист законних інтересів своїх членів, сприяння створенню і діяльності “Школи волонтерів” (у тому числі і з питань профілактики ВІЛ/СНІД серед молоді, а також надання соціальної допомоги дітям і молоді “груп ризику” шляхом створення груп самопомоги, пунктів довіри, телефонів довіри [8].

За минулий період молодіжний Центр “Волонтер” у партнерстві з Севастопольським комітетом Товариства Червоного Хреста, громадським молодіжним об’єднанням Клуб “Модус”, міським Центром соціальних служб для молоді та кількома іншими установами й закладами реалізує сьогодні ряд профілактичних програм. Це навчання ініціативної молоді у “Школі волонтерів”, організація і координація роботи волонтерів-тренерів у навчальних закладах із тренінговими заняттями за такою тематикою: “Наркоманія і СНІД. Міфи і реальність”, “Моральне виховання підлітків і молоді”. Волонтери-діджеї, що пройшли навчання на курсах, які були організовані Центром, проводять тематичні дискотеки “Молодь за здоровий спосіб життя”. Щорічно зазначена спілка приймає активну участь в організації і проведенні загальноміських акцій “Ми живемо в світі, де є СНІД!”, “Наркотикам Ні!”, “Через волонтерство до здоров’я нації”. Крім цього, Центр брав участь і в разових заходах. Так, зокрема, молодіжний Центр “Волонтер” узяв участь у першій всеукраїнській акції “Пам’ятати і жити”; у всеукраїнській акції, присвяченій Всесвітньому дню пам’яті людей, що померли від СНІД “Пам’ятаємо, щоб жити”; у міжнародній акції, присвяченій Всесвітньому дню боротьби зі СНІД “Настав час бити в усі дзвони” [8].

Таким чином, навіть коротке ознайомлення з досвідом роботи сучасних молодіжних об’єднань дає підстави дійти висновку, що основним змістом діяльності частини спілок молоді є суспільно корисна і благодійницька робота. Безумовно, що розв’язання завдань, які постають перед кожним молодіжним об’єднанням, вирішальною мірою залежить від рівня підготовки активу.

Оснащення лідерів спілок молоді методикою організації і проведення зазначеної роботи передбачає набуття ними знань про те, як треба діяти в різноманітних соціально-педагогічних ситуаціях, на вирішення яких завдань необхідно в першу чергу спрямовувати свої зусилля, в якій послідовності висувати і яким чином вирішувати ці завдання для того, щоб забезпечити суспільно корисну спрямованість діяльності молодіжних об'єднань. Нагальною потребою часу бачиться необхідність засвоєння активом спілок молоді наукових знань про суть організації соціальної роботи, інноваційних підходів до постановки всієї роботи спілки, оволодіння особистісно зорієнтованими технологіями соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вісник Марійських Дружин. — Львів, 1937. — №6. — С. 3–5.
2. Леник В. Українська організована молодь. — Мюнхен-Львів, 1994. — 34 с.
3. Матеріали засідання Звітної Президії Всеукраїнського громадського об'єднання “Молодь проти злочинності і наркоманії” // Протокол 321 від 3.11.2003 р. — К., 2003. — 9 с.
4. МОЛОДЕ СЕЛО / MLODA WIES. — Рівне, 1930. — 315. — С. 5–6.
5. МОЛОДЕ СЕЛО / MLODA WIES. — Луцьк, 1935. — №9. — С. 12–13.
6. Молоде Життя. — Львів, 1928. — №1–2. — С.11.
7. Молодіжний рух в Україні. Довідник. Частина I. — К.: Столиця, 1998. — С.48.
8. Отчёт о работе молодёжного Центра “Волонтер” за период 2001–2002 гг. — Севастополь, 17.01.2003. — 4 с.
9. Статут Всеукраїнської громадської молодіжної організації “Молодь проти злочинності і наркоманії”. — К., 1995. — 6 с.
10. Тисовський О. Життя в Пласті. — Львів, 1921. — С.59.
11. Тисовський О. Про три добрі справи на день // Центральний державний історичний архів України у Львові, ф.410, оп.1, спр.12, арк.272, 276.
12. Хроніка // Католицька Акція. — Львів, 1938. — Ч.3-4. — С. 114.